

ALAN McCONNELL-DUFF

Saša Brajnik z Alanom McConnellom-Duffom

BRAJNIK: Poleg tega, da prevajate slovenske tekste v angleščino, "prevajate" samega sebe v Slovenca; ne le z dodatnim učenjem slovenščine, ampak verjetno tudi z določeno modifikacijo svojega načina življenja, če specifičnost slovenskega okolja to zahteva. Kaj je težje, prevajati slovenske tekste v svoj materni jezik ali se vzporedno spreminjati v "enega od nas"? Mislite, da bo ta proces kdaj zaključen? Predvidevam namreč, da ste se odločili v Sloveniji ostati.

McCONNELL-DUFF: Drži, da ne prevajam samo slovenskih besedil, ampak tudi samega sebe. Ali, morda bolje, se "preoblikujem". To se mi zdi zelo stimulativno, saj narava mojega dela ponuja "brezplačen tečaj" iz "doživljenjskega izobraževanja". Naj navedem nekatere zanimivejših projektov, pri katerih sem sodeloval v zadnjem času, bodisi kot lektor ali kot prevajalec: *Pregled stanja biotske raznovrstnosti ... v Sloveniji* (Ministrstvo za okolje in prostor); *Iacobus Handl-Gallus* (Založba ZRC SAZU); *Presihajoče Cerkniško jezero* (prevod knjižice); prevod zbirke člankov o rehabilitaciji (Inštitut RS za rehabilitacijo); lektura knjige o kirurgiji možganov (Klinični center); *Pisatelji za mir* (Sodobnost, posebna izdaja); monografija o Celjskih grofih. Dejansko imam občutek, da oba procesa potekata hkrati: skozi delo se nenehno spreminjam in odkrivam nove stvari – tako o slovenščini in Sloveniji kot o samem sebi v Sloveniji. Imam na primer srečo, da stanujem ob Ljubljani; ker pa sem prevedel knjižico o Cerkniškem jezeru, vem, *kako*

potuje voda po kraški pokrajini, preden pride v Ljubljano, in gledam na reko z drugačnimi (bolje informiranimi) očmi. Ali ko poslušam Gallusovo glasbo, jo slišim z drugačnimi ušesi, ker imam – spet zaradi dela – doma tista besedila. Ne poskušam zavestno "prevajati" samega sebe v Slovenca – to bi bilo glede na moje ime in naglas, ki ga spremlja, že v izhodišču nemogoče! Čutim pa, da tu ne živim kot tujec ali obiskovalec, ampak bolj kot nekdo, ki je zaradi naravne vpletenosti v vsakdanje življenje in delo dežele bolj "insider" kot "outsider". Z veseljem odgovarjam: da, v Sloveniji nameravam ostati. Ne le zato, ker so mi ljubeznivo dali slovensko državljanstvo (kar pomeni, da mi ni treba vsako leto postavati v vrstah na hodnikih urada za tujce), ampak tudi zato, ker sem se tako odločil sam. Ni me poslala kaka ustanova ali firma, čeprav me je leta 1989 Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani res povabila na kratek obisk. Ta obisk, sredi globoke, prave zime, mi je pomagal ugotoviti, da sem po toliko letih potovanj (Južna Afrika, Anglija, Finska, Vojvodina, Francija, Indija, Kitajska, Hrvaška ...) našel kraj, kjer se bom ustavil, razložil kovčke in ostal. Ironija je, da sem bil v Sloveniji komaj leto dni, ko je izbruhnila vojna – vojna za Slovenijo. Spominjam se, kako me je med "našo" kratko vojno poklical nekdo iz tujine in vprašal: "Kam boste šli?" Mogoče zveni moj odgovor danes skoraj domišljavo, vendar vem, da je bil takrat spontan: "Nisem prišel, da bi spet odšel. Prišel sem, da bi ostal."

BRAJNIK: Prevajate verjetno vse mogoče, znanstvene in medicinske tekste, reklamne brošure podjetij, uradne dopise raznih ministrstev in literarna dela, eseje, drame, celo poezijo. Kaj prevajate najraje in kaj vas najbolj jezi? Kaj bi prevajali, če vam ne bi bilo treba prevajati za preživetje, ampak bi lahko to počeli samo v svoje veselje?

McCONNELL-DUFF: Ja, res – vse mogoče. Čeprav zdaj poskušam – ne vedno uspešno – prevzemati samo delo, za katero se čutim sposobnega in ki ga (seveda) želim opraviti. To je idealno; resničnost je seveda drugačna. Tu bi rad pojasnil, kaj mislim z "resničnostjo". Če si poklicno služiš kruh s prevajanjem/lektoriranjem, si neizogibno odvisen od vrste in tipa dela, ki ti ga ponujajo. Imeti moraš skupnico stalnih strank, s katerimi si v letih sodelovanja zgradil odnos vzajemnega zaupanja (v mojem primeru so to med drugim Ministrstvo za zunanje zadeve, Generalni sekretariat Vlade RS, Krka, d. d., Klinični center, Narodna galerija, SAZU (+ ZRC), Agencija RAO, Društvo slovenskih pisateljev, Mednarodni inštitut za kemijske študije in še vrsta oddelkov ljubljanske in mariborske univerze). Vsaka od teh strank se lahko kadar koli v letu obrne name – pogosto v naglici, čeprav z veseljem povem, da me na daljša dela navadno dovolj zgodaj "opozorijo". Vmes moram prevzemati manjša dela "za mimogrede", ki jih navadno dobim s pomočjo ustnega izročila, se pravi prijateljskih zvez ali glasov iz prevajalskega sveta. To neizogibno pomeni, da si lahko še tako prizadevaš organizirati svoj čas, a vedno kaj trešči v skrbno

načrtovani urnik. Naglica, nenehne prekinitve, skoraj že zamujeni skrajni roki, popravki v zadnjem trenutku, naknadni domisleki, telefonski klici v poznih nočnih urah, zgodnji jutranji sestanki, pošiljke po kurirju (ki v Portu spije kavo, medtem ko ti pregledaš zadnje korekturne odtise), telefonski klici v trenutku, ko misliš, da si razrešil zapleten stavek ... Vse to so sestavni deli prevajalčevega življenja. Pogosto je res tako, kot da si telovadec na trampolinu ali bradlji; upati moraš, da boš pristal na nogah. Ampak to je del službe. Kadar koli se pritožim slovenskim prijateljem, da ne zmorem vsega dela, mi flegmatično odgovorijo: "Dokler imaš delo in si pri dobrem zdravju, se nimaš kaj sekirati." To zveni kot kliše, mogoče tudi je, vendar smo spet pri tistem, kar sem prej rekel: prevajanje mi daje občutek, da s slovenskimi prevajalci, med katerimi mnogi prevajajo v tuji jezik, delim iste probleme. Če pomislim, koliko teže mora biti to zanje kot zame, ki prevajam v materni jezik, se čutim po pravici osramočenega.

Kaj najraje prevajam in kaj me najbolj jezi? Najbolj me ujezi, če mi popolnoma neznan človek reče po telefonu: "Slišal sem, da ste prevajalec. (Nič premolka, da bi lahko kaj odgovoril.) Imam kakih ... (obmolkne in šteje) ... petindvajset strani besedila o demografskih spremembah v celjski občini. Za prevod. Besedilo potrebujemo do konca meseca – najpozneje. Koliko računate?" V takih primerih, ki na srečo niso prepogosti, rečem samo: "Oprostite, ampak niste me vprašali, ali utegnem oziroma zmorem to prevesti." Odgovor je navadno osupel: "Kako?"

Upam, da ne zato, ker bi bila moja slovenščina slabo razumljiva, ampak bolj zato, ker spraševalec misli – tako kot mnogi drugi – da so prevajalci komaj kaj več kot jezikovni taksisti, ki v svojih avtomobilih predejo čas in čakajo, da pride delo. Ker nisem taksist, je verjetno najvljudnejši način, da se izmažem: "Žal mi je, gospod/gospa, ampak sem trenutno prezaseden." In kaj najraje prevajam? Jasno in skrbno napisana besedila brez pesniških okraskov in nepotrebnih dvoumnosti. Zato bi veliko raje prevajal kak splošen medicinski tekst kot gostobesedno literarno ali umetnostno kritiko. Če te tematika zanima, seveda tudi na videz "težkega" besedila ni nujno težko prevesti – čeprav ti vzame več časa. Bojim se, da o književnem prevajanju ne morem povedati nič koristnega, saj vsako besedilo ponuja drugačne izzive. Eno mojih najljubših področij je dramatika, a ne bi mogel reči, da mi je bilo zato, ker sem prevajal Miroslava Krležo, Aleksandra Popovića ali Gorana Stefanovskega, kaj lažje prevajati Iva Svetino ali Evalda Flisarja.

BRAJNIK: Koliko jezikov obvladate, iz katerih ste prevajali? Se vam zdi slovenščina težja od drugih jezikov, ima kakšne posebnosti, ki jim je težko najti ekvivalente v angleščini? Se vam zdi gibčen, lahkoten jezik, kakršen je brez dvoma angleščina, ali pa je morda nekoliko zatežen, preresen, okoren v načinu izražanja? Mislim predvsem na težave, ki jih srečujete pri prevajanju.

McCONNELL-DUFF: Rasel sem v (rasistični) Južni Afriki, kjer sta bila uradna jezika angleščina in afrikanščina. Pretežno sem živel v pokrajini Natal, kjer se je v glavnem govorilo zulujsko. V šoli so presodili, da nimam ravno daru za tuje jezike in so mi svetovali študij biologije in ne francoščine. Ko sem z dvajsetimi leti prišel v Evropo, je bil edini tuji jezik, ki sem ga kolikor toliko tekoče govoril, afrikanski, podprt z malo (obvezne) šolske latinščine in "kuhinjske" zulujsčine. V zadnjih tridesetih letih sem prevajal v glavnem iz francoščine, srbsčine/hrvaščine in slovenščine (to vključuje čez trideset publikacij knjižnega obsega.) Ne bi trdil, da obvladam več jezikov kot te, čeprav kar dobro razumem tudi madžarsko. Pred desetimi leti bi morda rekel, da se mi slovenščina ne zdi težja kot drugi jeziki. Danes, po desetletju vsakodnevnega dela s tem jezikom, bi mogoče rekel da je. Finščina (ki sem se je tudi moral eno leto učiti) in madžarščina veljata za dva izmed najtežjih evropskih jezikov, pa tudi za slovenščino – če jo hočeš pravilno govoriti in pisati – bi lahko rekli, da "ni lahka". Kot ne-rojeni govorec slovenščine bi omenil samo dve morebitni težavi govorenega jezika. *Poudarek in intonacija*. Slovenski jezik se, podobno kot pokrajina, nagiba k valovitosti (razgibanosti) melodije in ritma. Ista beseda ima pogosto različne poudarke, ki nakazujejo razlike v pomenskih odtenkih, na primer težko (heavy), težkó (with difficulty); lahko (light, easy), lahkó (possible, can be done); védenje (knowledge, awareness), vedénje (behaviour); sem (I am/over here, this way – samo z rahlo razliko v poudarku). Tega se iz pisnega jezika ni lahko naučiti. Treba je slišati poudarke. V pogovoru je ne-rojenemu govorniku težko naravno uporabljati vsakdanje povezovalne besede, ki označujejo obotavljanje: pa, torej, pravzaprav,

namreč (ki bi ga v angleščino lahko prevedli kot namely, vendar se v neformalnem govoru redko uporablja), oziroma, s tem, že, v bistvu, hočem povedati, da ... Večina teh besed ima ustreznice v angleščini – so, well, actually, basically, the point is – vendar ugotavljam, da lahko naravno uporabljam angleške izraze samo, če ne mislim po angleško. *Izgovor*: Tisti vidiki izgovora, za katere rojeni slovenski govorniki mislijo, da so za tujce najtežji, na primer šumevci, dejansko sploh niso problematični, vsaj za angleško govoreče ne, in jih je mogoče transkribirati kot zh, sh in ch. Tu bi rad apeliral na pisce, lektorje in urednike, naj ne opuščajo strešice v slovenskih osebnih ali krajevnih imenih, kadar se pojavljajo v prevodih, na primer v prospektih, katalogih, člankih, saj to bralcu prav nič ne pomaga. Plečnik je Plečnik, ne Plecnik! Celo Plechnik bi bilo (komaj) še znosno, ampak zakaj bi pačili njegovo ime? Vsak pameten bralec bo razumel, da je č neki poseben glas, ki ni c. Navsezadnje, če so francoska, španska in nemška imena celo v popularnem tisku skoraj zmeraj pravilno zapisana – zakaj ne bi tudi predsedniku države Slovenije izkazali enakega spoštovanja in mu naklonili pravilno ime: Milan Kučan (ne Kucan)? Čim bolj Slovenija popušča mednarodnemu pritisku, da bi opustila šumevce, tem težje jih bo znova uvesti, ko (če) se priključimo EU in NATU.

BRAJNIK: Ali priznavate prastaro pravilo traduttori traduttori? Si pri prevajanju dovolite svoboščine, ki izboljšajo stil izvirnika, ali skušate ostati zvesti izvirniku, tudi če formulacija v angleščini ne zveni najbolje? Pri prevajanju strokovnih ali uradnih tekstov si seveda take svobode ne morete privoščiti, pri literarnih pa vas verjetno kdaj zamika, da bi kaj "poangležili", ne samo z besedami, ampak tudi stilno, in s tem tekstu vdahnili duh angleške percepcije. Kako pogoste so take skušnjave in kako uspešno se jim upirate?

McCONNELL-DUFF: Traduttori traduttori je bistrournna besedna igra, ki si jo je najbrž izmislil kak nezadovoljen pisatelj. Prevajalca bi lahko marsikdaj obšla skušnjava, da bi, manj bistrournno, rekel "scrittori traduttori" pisateljem, ki "izdajajo" svoj jezik. Eno pa je gotovo: slabo napisano besedilo bo dalo še slabši prevod. Angleški romanopisec Evelyn Waugh je nekoč pripomnil, da "nič ne razkriva pomanjkljivosti v pisanju bolje kot prevod". Vsaka razprava o "svobodnem" prevajanju nasproti "zvestemu" mora zato upoštevati tako kvaliteto kot funkcijo ali namen izvirnega besedila. Pri nekaterih zvrsteh pisanja, kot so pravni, znanstveni in medicinski teksti, se mora prevajalec natančno in dosledno držati izvirnika. Pri bolj splošnih besedilih pa je prostor za prevajalčevo "intervencijo" ali koristne domisleke. Vedno torej skušam najprej razmisliti o namenu besedila: je namenjeno splošni publiki ali strokovnemu bralcu? Odgovor vpliva na vse, od registra jezika in izbora besed do oblikovanja strani. Dejansko pa pri mnogih primerih vem, da bo dobeseden prevod iz slovenščine v angleščino (nenamerno) prenesel napačno sporočilo, kar je zlasti očitno na vedno nevarnem področju uradne korespondence in pisanja pisem sploh.

BRAJNIK: Ali delo tudi odklonite, če vam ne leži? Biti mojster vseh strok, tudi literarnih, je verjetno nemogoče. Na koga se obrnete, kadar dobite občutek, da česa v slovenskem izvirniku ne razumete povsem pravilno, ker je mogoče preveč vezano na lokalne zgodovinske ali kulturne posebnosti? Se vam kdaj vtihotapi v prevod kaka netočnost, ki je ni več mogoče popraviti? Imate občutek, da se pri svojem delu še zmeraj izpopolnjujete?

McCONNELL-DUFF: Ja, delo večkrat zavrnem – čeprav to za samostojnega prevajalca morda zveni kot poklicni samomor. Če se mi zastavljajo vprašanja v zvezi s slovenskim besedilom, se navadno obrnem na avtorja ali urednika (to je velika prednost stalnega bivanja v Sloveniji) ali pa prosim za pomoč slovenske kolege; tudi sam sem na voljo prevajalcem, kadar potrebujejo pomoč. Težave so v glavnem treh vrst: 1. Posamezna beseda ali izraz mi ni znan; čeprav lahko iz konteksta uganem, kaj pomeni, ga v slovarju ne najdem (sakarji na drevaku; predeli skupne lastnine, ki se imenuje "gmajna"; ARSO); 2. Besedo poznam in je v slovarju, a kljub temu ne najdem ustreznega angleškega izraza (uveljavljanje, privoščiti si, vinoteka, nosilec, vsebinsko, problematika, matična (številka), neoporečen, srednja glasbena šola); 3. Smisel celega stavka ali celo odstavka je nejasen ali dvoumen. To je najpogostejše pri že prevedenih besedilih, zlasti če ne dobim slovenskega izvirnika. Napake se seveda prikradejo tudi v moje prevode. Na srečo jih po zaslugi dolgoletnih lektorskih izkušenj navadno odkrijem, preden je prepozno. Ena najbolj nerodnih pa se je pripetila ne v prevodu, ampak na hrbtni strani platnic moje knjige (*Into English*).

Ali imam občutek, da se še vedno učim in izboljšujem svoje delo? Ja, imam. Večji del dneva preživim ob delu s slovenskimi besedili in zdi se mi, da sem dosegel prijetno planoto na gori jezikovnega učenja, od koder se lahko ozrem po dolini, iz katere sem se začel vzpenjati. To ne pomeni, da sem zapustil svojega plezalskega tovariša, slovar, le da njegove pomoči ne potrebujem več tako pogosto. Škoda je le, da v govorjenem jeziku nisem tako napredoval. Delno zato, ker se pisni jezik, ki ga prevajam, ne prenaša kar tako v vsakdanji govor, delno pa, ker nekateri ljudje (čeprav mi mnogi ljubeznivo dovoljujejo, da z njimi govorim slovensko) tako odlično obvladajo angleščino, da jim ne bi bilo pošteno vsiljevati moje rahlo knjižne slovenščine. Vsekakor se zdaj veselim nadaljevanja vzpona.

BRAJNIK: Zakaj ste se odločili, da se stalno naselite v Ljubljani in postanete naš državljan? Kako doživljate Slovence kot narod, kot posameznike, pa njihovo zgodovino, politično kulturo, posebnosti? Imamo poleg vseh problematičnih lastnosti tudi kakšne, ki so vredne občudovanja? Nastavila sem majhno past: iz nezavednega občutka hvaležnosti ali zato, ker tukaj pač služite kruh, se vam morebiti zdi, da nas morate pohvaliti. Jaz pa bi rada čisto iskren odgovor; samo tako lahko izvemo o sebi kako resnico.

McCONNELL-DUFF: Kot sem omenil, je bila odločitev, da pridem v Slovenijo in tu ostanem, zavestna. Prav posebej me je, popolnoma ločeno od lepote dežele, privlačil tukajšnji način dela s pretanjenim ravnesjem med "severnjaško" pridnostjo in "južnjaško" ležernostjo. (Dodati bi moral, da sem prišel v Slovenijo, ko je bila še del nekdanje Jugoslavije, kjer sem dolgo živel, zato sem morda cenil "severnjaško" strogost Slovenije kot nekaj, kar sem "doli na jugu" pogrešal.) Prišel sem za poskusno obdobje treh mesecev. Ker sem pisal za BBC, sem finančno lahko shajal – kar je za "samostojnega kulturnega delavca" (kakor smo se takrat imenovali) nadvse pomembno. V tem "poskusnem obdobju", ki sem ga z veseljem raztegnil na eno leto, sem ugotovil, da delo priteka, čeprav nisem storil ničesar, da bi ga našel. V glavnem je bilo to lektoriranje, predvsem za univerzitetne oddelke in Novo revijo. Začelo se mi je oblikovati zanimivo življenje in, kar je najpomembnejše, lahko sem ohranil svobodnjaški status. Zato sem po vojni sklenil zaprositi za državljanstvo. Ko sem dobil slovenski potni list, sem se zavedel, da je to tisto, kar sem si (ne)zavedno ves čas želel: ostati v deželi, ki mi je tako nevsiljivo pomagala, da se v njej počutim doma.

V vprašanju namigujete, da ima tujec, ki se odloči naseliti v Sloveniji, morda dobre razloge, da govori o deželi samo dobro, ker pač noče "ugrizniti roke, ki ga hrani". "Severnjaška" previdnost v tem pridržku mi je všeč, ker je to res. Kot pravi angleški pregovor: "Mož lahko kritizira svojo ženo, a gorje, če bi si to drznil storiti kdo drug!" (ali drugače rečeno: drugi naj ohranijo svoje pritožbe zase). Ker po naravi (upam) nisem godrnjač, bi rad odmaknil poudarek s tistega "Slovenci kot narod, kot posamezniki", ker kot človek, ki je živel v mnogih deželah, ne maram posploševanja in govorjenja o Slovencih, Francozih, Indijcih, Srbih. V zvezi s Slovenijo pa se temu vprašanju ne želim izogniti. Začnimo z največkrat ponovljeno posplošitvijo (posebno iz bivše Jugoslavije), da so Slovenci hladni (pogosto sem to slišal od Slovencev samih: "Mi smo bolj zaprti, hladni ljudje, a ne?"). Moj vtis nikakor ni tak. Morda Slovincem res manjka nekaj eksplozivnega, ognjevitega, vendar to več kot nadomestijo s počasi tlečo, stalno toploto. Če kdaj za spremembo odnesem prevod komu v pisarno (namesto da bi ga poslal po pošti), sem dostikrat presenečen, ko me pozdravi s toplim: "Prav lepo od vas, da ste prišli na obisk!" Ali če na cesti trčim v prodajalko iz tiste Mercatorjeve poslovalnice, ki so jo pred šestimi meseci zaprli, pa se zaklepetava prav tako kot takrat, ko je bila trgovina še odprta ... Za Slovence torej ne bi rekel, da so "hladni", ampak toplo zadržani – kar ima lahko prav toliko opraviti z zgodovino kot z nacionalnim temperamentom. Prevajanje slovenske zgodovine mi je zelo pomagalo doumeti, kako zapletena stvar je nacionalna identiteta. Kot človek od zunaj ne morem spregledati, kako se ljudje, ki se ne poznajo in se po naključju seznanijo v kavarni, najprej začnejo pogovarjati in seznanjati z vprašanji o tem, od kod je kdo – s Štajerske ali iz Bele Krajine, z Gorenjske ali Primorske; skoraj vedno jim uspe najti takega skupnega znanca (nenavadno – tako je tudi v Južni Afriki.) Zato se mi

še zmeraj zdi vznemirljivo živeti v novi, samostojni Sloveniji. Čim več vem o preteklosti, tem bolj znam ceniti, kar je Slovenija kljub svoji tako imenovani "majhnosti" dosegla v zadnjem desetletju, in to pretežno z lastnim trdom.

Vprašali ste, ali so kakšne slovenske vrline vredne občudovanja. Ena je gotovo pozitivna samokritičnost. Slovenija ni domišljava in samozadovoljna (Drago Jančar ni samotni ali osamljen glas). Druga dobra lastnost, ki jo moram omeniti (vidite, pa ste me zmamili v hvalo!), je zanesljivost. Mogoče imam srečo ali pa sem kot "tujec" še vedno deležen prednostnega obravnavanja, vendar me ni doslej še nihče pustil na cedilu. Če se s kom domenim za sestanek, bo tam ob dogovorjenem času (ali vsaj približno takrat); plačilo za opravljeno delo vedno dobim pravočasno – čeprav morajo mene včasih opomniti, naj pošljem račun; kadar se kaj "zaplete" – navadno glede rokov, plačila, pogodb – mi vnaprej razložijo težavo in nazadnje se vse uredi. Zanesljivost prinese zaupanje, medsebojno zaupanje. Samo en primer: letos poleti so moji sosede za dva tedna odpotovali in mi pustili ključ svojega stanovanja; moja edina naloga je bila skrbeti za njihove ptičke in rože, kar ni bilo težko. To zaupanje jemljem kot poklon.

BRAJNIK: Danes vemo, da je Cicero prevajal grške filozofske tekste v latinščino, ko latinščina še ni imela ustreznega strokovnega izrazja, kar je pomenilo, da je moral prevajalec ustrezno izrazje izumiti. Angleščina je seveda izrazno bogat jezik, po številu besed neprimerno bogatejši od slovenščine. Ali naletite zaradi tega kdaj na obraten problem: da imate za vsako slovensko besedo na voljo toliko angleških ekvivalentov, da se ne morete odločiti, katerega bi uporabili? V čem so osnovne razlike med obema jezikoma?

McCONNELL-DUFF: Angleščina je res obdarjena z bogatim in živim besediščem (čeprav bi rad omenil malo znano dejstvo, da je glede moči in gibljivosti besed njena močna tekunica madžarščina). Pri prevajanju iz slovenščine nimam občutka, da bi mi relativna razlika v obsežnosti besedišča povzročala kako posebno težavo. Pravzaprav je to bolj prednost, saj mi široka izbira angleških izrazov (navadno) omogoča najti natančen prevod slovenskega izraza v kontekstu. Poudarjam kontekst, ker pogosto tudi dober slovar ne more predvideti vseh možnih rab tako običajne besede, kot je na primer *prav*, in prevajalec se mora zanesti na lastno presojo. Če bi torej naletel na zvezo *prav tako*, bi bil prevod – odvisno od konteksta – lahko: *quite so, just so, indeed, absolutely right, likewise/also, that's it, ibid/op. cit., that's the way, dead right*; – vsega tega v slovarju ne bo. Pogosto so *prav* na videz samoumevni izrazi, na primer *glede na, pri tem* ali *gre za*, tisti, pri katerih se najdlje zadržim. *Gre za* je v slovenščini tako prikladno kratek in mnogonamenski izraz, da bo v primerjavi z njim skoraj vsak angleški prevod zvenel okorno. Včasih je mogoče reči preprosto *it is* ali *it's*, sicer pa se je treba zateči k *(it) is a matter of, this involves, what we are dealing with, what it comes to, here we are considering*

Na drugi del vprašanja – v čem so osnovne razlike med jezikoma – je težje odgovoriti. Zame – toda to je izrazito osebno mnenje – so osnovne razlike te: 1. *Besedni red*. Slovenski je v primerjavi z angleškim gibljivejši, predvsem kar zadeva mesto glagola. Zlasti če prezvesto sledimo slovenskemu besednemu redu, lahko to pripelje v angleščini do "sprevrnjenega" besednega reda, kjer je glagol ali glagolska oblika nerodno pritaknjena bodisi na začetku stavka – "*Included in the current research and development studies at our department are*" – ali pa čisto na koncu, za dolgo vrsto besed – "*... as well as regulations governing the treatment and purification of municipal and industrial waste water are being introduced*". Tudi mesto veznikov, kot so *torej*, *pa*, *tudi*, *ven-dar(le)*, *čprav*, *pač*, *saj*, je glede na zgradbo stavka dostikrat drugje. Posebej omenjam tudi mesto nikalnice (*ne/ni*), na kar je treba v angleščini zelo paziti, da se izognemo napačnemu poudarku: "*The port of Koper is one of Slovenia's most powerful traffic magnets, and one which is not important only for Slovenia but also for Austria.*" Moralo bi biti: "*... and one which is important, not only for Slovenia but also for Austria.*" 2. *Ločila in dolžina stavkov*. Razlike pri ločilih so velike, posebno pri rabi vejice. "Obvezne" vejice pred besedami, kot so *da*, *ki*, *ko*, ne smemo avtomatično prenašati v angleščino, nasprotno pa je v angleščini včasih potrebna vejica, kjer je v slovenščini ni. Druga ločila, ki se v obeh jezikih pogosto različno uporabljajo, so klicaj, ki je v slovenščini pogostejši kot v angleščini, vezaj in pomišljaj, pika, zlasti v številčnih tabelah, tropičje, ki ga je v angleščini bolje nadomestiti z *etc.*, podpičje, ki je v angleščini dosti pogostejše kot v slovenščini. Glede dolžine stavkov lahko rečem, da moram pogosto razbiti slovenski stavek na dva ali celo tri dele, da ga naredim bolj "prebavljivega" za angleškega bralca. Morda je prav dolžina stavkov – in odstavkov – v slovenščini eden od vzrokov, da angleški prevodi pogosto zbujajo vtis besedne preobloženosti. 3. *Slog in register*. To je delikatno področje. Kar v enem jeziku zveni "naravno", lahko v drugem zveni preveč formalno ali pogovorno. Zato moram, preden se lotim prevajanja govorov, nagovorov, vabil, uradnih pisem, predgovorov, informativnih brošur in podobno, globoko zajeti sapo. Vem na primer, da besed *Vaše cenjeno pismo* ne morem prevesti z *your esteemed letter* (to bi v angleščini zvenelo zastarelo, celo nepristno). Ampak kaj naj naredim? Verjetno je zaželena iskrena vljudnost. V takih primerih poskušam razmišljati "od strani" v angleščini, to se pravi, ne gledati na dejanske besede, ampak skušati najti naravno zvonečo ustreznico.

BRAJNIK: Ne moremo mimo dejstva, da se vsi jeziki postopoma siromašijo, postajajo splošni, razvodeneli in trivialni, tudi v literaturi, kar prinaša probleme pri prevajanju starejših, srednjeveških in klasičnih tekstov, ki so nam tuji ne le po besedju, ampak tudi po duhu. Na prevajalski zmoti naj bi po mnenju nekaterih slonela tudi osnovna dogma krščanstva o "brezmadežnem spočetju". V aramejščini naj bi se Jezus rodil "čisti ženski" (čisti po srcu in duhu), šele prevajalec v grščino jo je, verjetno bolj po jezikovni nerodnosti kot hote, obsodil

na "brezmadežno spočetje". Se vam zdi, da prevajalci poleg ustvarjanja mostov med jeziki včasih povečujejo zmedo v svetu in ga tako pomagajo oblikovati?

McCONNELL-DUFF: Sicer se strinjam, da jeziki postajajo revnejši, vendar na to raje gledam kot na neizogiben proces, ne kot na nepopravljivo propadanje. Naravno je, da postanejo skozi stoletja nekatere poteze jezika arhaične, staromodne, in jih zato zanemarjamo ali celo zavestno zavračamo. In res je, da niso vse spremembe dobre. Vendar ostajam optimist. Prepričan sem, da – vsaj v angleščini – tudi pridobivamo, ne samo izgubljam. Vprašanje o prevajanju Biblije pa zasluži daljši odgovor, kot ga lahko dam na tem mestu. V Veliki Britaniji je standardni ali "avtorizirani" prevod Biblije naročil leta 1611 kralj Jakob I. To besedilo, ki je bilo po mnenju mnogih tako odlično preneseno v angleščino, da velja tudi za literarno delo, so več kot tristo petdeset let imenovali *Avtorizirana verzija* (čeprav ni bila nikoli zares "avtorizirana"!). To je biblični jezik, v katerem so me vzgajali v internatu: vsak dan kapela, ob nedeljah in vseh pomembnejših praznikih maša, petje na koru v angleščini in latinščini. To je tudi jezik, ki se mi je tako globoko vtisnil v spomin, "arhaični" odzveni angleščine sedemnajstega stoletja v molitvah in večernicah – *"O Lord now letteth Thy servant depart in peace according to Thy word... for mine eyes have seen Thy salvation ..."* – da se še vedno nisem sposoben odzvati na nobeno revizijo iz dvajsetega stoletja: *"Lord, let us go in peace according to your word... for my eyes have seen your salvation."* Naj je človek vernik ali ne, se mi zdi, da se v modernem prevodu "brez naborkov" nekaj lepote izgubi.

BRAJNIK: Svojčas ste tudi pisali: kratke zgodbe, radijske igre, učbenike angleščine, morda še kaj. Vam je kdaj žal, da se niste resneje usmerili v literarno smer? Je bila to zavestna odločitev, ali posledica naključij, življenjskih težav in razpotij? Še kdaj razmišljate o tem, da bi pisali?

McCONNELL-DUFF: Kar precej sem pisal, največ kratke zgodbe in radijske igre, in veliko jih je bilo objavljenih, tako da nimam slabih občutkov, češ da ne morem priti do objave. Imam pa dva ali tri razloge, zakaj nisem bolj izkoristil prednosti razmeroma uspešnega pisateljskega začetka (do tridesetega leta sem objavil že kakih petnajst zgodb). Prvi razlog je, da sem bil pripravljen storiti skoraj kar koli, samo da se ne bi "ujel" v past poučevanja. Skušnjava je, posebno če imaš diplomu iz angleščine, skoraj prevelika, da bi se ji lahko uprl. Kot učitelj bi lahko našel delo skoraj kjer koli na svetu – varno službo za vse življenje, če hočete. Toda ta skušnjava se mi je zdela ponižujoča, poleg tega pa sem ob nekaj poskusih poučevanja spoznal, da to ni zame. Postati prevajalec je bila dobra rešitev, saj sem tako pridobil potreben čas, da sem lahko nadaljeval s pisanjem. Glavni problem pa je bil, da sem, ko sem začel pisati, že kar dobro obvladal formo (posebno kratke zgodbe) in imel tanko uho za dialog. Manjkale pa so mi prave – hočem reči zahtevne, globoke – življenjske izkušnje. In zdaj –

ironija – ko imam izkušnje, snov, ne najdem več časa za pisanje. Pisanje je postalo razkošje, ki si ga ne morem privoščiti. Prevajanje, ki mi je nekoč pomagalo pisati, s pomočjo katerega sem pridobil čas, zdaj zahteva ta čas nazaj. Ne morem si več privoščiti tedna počitnic, da bi napisal zgodbo, ki bi mi jo mogoče objavili (ali pa ne). Zato se nisem resneje usmeril v literarno smer. Ko sem imel čas, nisem imel izkušenj; zdaj imam izkušnje, nimam pa časa. Gotovo drži, da sta me pomanjkanje denarja in dolgoletna (natančneje dvajsetletna) nestalnost počasi, vendar učinkovito prisilili k spoznanju, da bodo morale ideje za zgodbe, ki jih še vedno beležim s polovičnimi stavki na rob rokovnika (ki ima tudi funkcijo "dnevnika", saj tega ne pišem več), ostati samo to – ideje. V opravičilo samemu sebi za ta (skoraj preiščeni) umik od pisanja si večkrat ponavljam mantro, da "nihče več ne utegne brati ... tako ali tako je preveč knjig ... knjigam hitro poteče "rok trajanja" ... in (mislim, da so to besede Margaret Thatcher) 'saj te ni nihče prosil, da piši.' Vendar je bliže resnici spoznanje, da mojih knjig, čeprav so dobivale nagrade, ne berejo množice – in večinoma so razprodane. V zadnjih dveh letih sem se dejansko znašel v ne posebno laskavem položaju, da sem zaslužil več od ALCS-a (združenja, ki v imenu pisateljev zbira denar za fotokopiranje strani iz njihovih knjig) kot od avtorskih pravic! V vsakem primeru je ta vsota komaj dovolj za plačilo enomesečnega prispevka za socialno zavarovanje. Da lahko plačam elektriko, ogrevanje in stanarino, se moram zahvaliti prevajalskemu in lektorskemu delu.

BRAJNIK: Zanima me še, kakšne vrste človek ste po naravi. Ste raje sami ali imate radi ljudi okrog sebe? Če ne bi živeli v Sloveniji, kje bi bili najraje? Imate veliko slovenskih prijateljev? Se vam zdi, da je občutek sreče nujno potreben za to, da na tem svetu normalno funkcioniramo? Mislite, da je življenje zaporedje naključij brez rdeče niti, ali nekakšna "zgodba", ki se odvija po bogve čigavem načrtu, morda tudi našem lastnem, nezavednem?

McCONNELL-DUFF: Res je, da sem rad neodvisen, vendar mislim, da nisem nedružaben. Med neodvisnostjo in osamljenostjo je velika razlika; skoraj nikoli se ne počutim osamljenega, razen včasih na množičnih prireditvah (ampak mislim, da tako čuti veliko ljudi). Rad delam sam. Pravzaprav zelo težko delam, če je še kdo v sobi. Samo enkrat sem bil v službi v pisarni, ki bi jo marsikdo imel za sanjsko – v svetli, živahni pisarni v pritličju stavbe na rue des Ecoles v pariški Latinski četrti. Zanimivo delo, veliko stikov z ljudmi, dobra plača. Zdržal sem dve leti in sem komaj čakal, da začnem spet delati sam. Da se mi ne bo treba z nikomer pogovarjati. Tišina me ne moti. Dostikrat sem se vprašal, zakaj se vse življenje očitno trudim, da bi preživel večino dneva popolnoma sam (v povprečnih dneh pogosto ne govorim z nikomer, razen po telefonu ali v trgovinah.) Eden izmed razlogov je gotovo v mojem otroštvu. Oče je umrl takoj po vojni, ko sem bil star pet let – to je bilo v Belfastu. Mama se je potem preselila v Južno Afriko in me dala v internat – povsem razumljivo, saj

je morala delati. Šola je bila navadno šesto, enkrat pa celo tisoč kilometrov od doma. Med vojno sem vsega skupaj preživel "doma" nič več kot osem tednov. Časa za sklepanje prijateljstev z okoliškimi otroki je bilo malo. Igral sem se sam in v tem užival, ker v šoli nisem bil nikoli niti za trenutek sam (spali smo v sobah s po dvajset posteljami). Prepričan sem, da je zaradi te izkušnje biti sam postalo zame razkošje.

Kje bi živel, če ne bi bil v Sloveniji? Mogoče v Južni Afriki – vendar mislim, da sem že predolgo proč, da bi se še kdaj nastanil tam. Ali v Franciji, ki jo dobro poznam in jo imam zelo rad. Ali v rodni Irski, ki jo, žal, komajda poznam (čeprav še vedno nameravam iti tja, kot slovenski turist, samo na dopust). Ampak to vprašanje se mi ne zastavlja prav pogosto.

Kar zadeva zadnji del vprašanja – o sreči in o vlogi naključja – nisem prepričan, da imam kaj pametnega povedati. Verjamem, da sreča (tako kot prijateljstvo) pride, kadar jo najmanj iščeš. Strinjam se tudi z angleškim filozofom Francisom Baconom, ki je rekel, da je "sreča, če zmoreš biti sam s sabo v svoji sobi, ne da bi se nelagodno počutil". Naključje pa je nekaj, do česar imam veliko spoštovanje. Gotovo ne more biti veliko ljudi, katerih dobro načrtovana življenjska pot se ni tako ali drugače spremenila, celo obrnila na glavo ali povsem preobrazila zaradi nenačrtovanega spleta dogodkov. Meni se je nekaj, kar mi je nedvomno oblikovalo življenje, zgodilo na divji obali blizu mojega doma v Natalu (v Južni Afriki). Ravno sem diplomiral na univerzi in nameraval nadaljevati študij v Dublinu. Nekega večera sem peljal psa na obalo, da bi se zdivjal na vlažnem pesku, in zaslišal, da nekdo vpije in maha v mlaki med bližnjimi čermi. Stekel sem čez skale in našel moškega, do pasu ujetega v vodi; valovi so mu že pljuskali čez ramena. Ni mogel zlesti iz mlake (pozneje sem zvedel, da je delno paraliziran). Uspelo mi ga je zvleči ven in skupaj z zelo razburjenim psom smo se privlekli nazaj na obalo. Hvaležno me je povabil na (zelo potrebno) pijačo na teraso svojega hotela. Ko se je pomiril, sva se začela pogovarjati. Povprašal me je po načrtih. Omenil sem idejo, da bi šel v Dublin. "Ste kdaj pomislili na Cambridge?" je vprašal. "Ne," sem rekel skoraj osorno, saj se kot Južnoafričan nikoli ne bi drznil prijaviti tja. Nazadnje sem se po njegovem prepričevanju in z njegovo pomočjo vendarle prijavil in bil sprejet. Tako nisem nikoli prišel v Dublin. Če bi šel tja, bi zelo verjetno ostal tam. In spet postal Irec. Toda življenje je odločilo drugače. Ko sem pred kratkim prevajal članek o Keltih v Sloveniji, si nisem mogel kaj, da ne bi pomislil, ali je res zgolj naključje, da sem prišel živeti v deželo, kjer so nekoč davno živeli tudi moji predniki.

Prevedla Maja Kraigher